

ks. Jarosław Wąsowicz SDB¹

Archiwum Salezjańskie Inspektorii Pilskiej

Praktyczna szkoła dziennikarstwa. Środowisko niezależnych wydawnictw na przykładzie podziemnych pism Federacji Młodzieży Walczącej w Trójmieście

Gdańsk lat osiemdziesiątych to miasto nie tylko „Solidarności”, ale także wielu innych niezależnych ugrupowań opozycyjnych. Działo tutaj kilkanaście tego typu organizacji, przy czym niektóre z nich należały do najsilniejszych ośrodków w kraju. Środowisko gdańskiej opozycji tworzyła także spora liczba organizacji młodzieżowych², wśród których jedną z najbardziej prężnych była Federacja Młodzieży Walczącej. W niniejszym opracowaniu pochylimy się zwłaszcza nad jej działalnością wydawniczą. W tym względzie trójmiejska FMW przodowała nie tylko w zestawieniu z innymi niezależnymi formacjami młodzieżowymi w regionie, ale także na tle środowiska FMW w skali kraju. Pokażemy również, jak ówczesne zaangażowanie się wielu osób w niezależne dziennikarstwo wpłynęło na ich medialną aktywność po 1989 r.

Federacja Młodzieży Walczącej, którą utworzono w czerwcu 1984 r. w Warszawie³, szybko rozprzestrzeniła swoją działalność także w innych ośrodkach

---

¹ ks. Jarosław Wąsowicz SDB – salezjanin; dr historii, mgr teologii; dyrektor Archiwum Salezjańskiego Inspektorii Pilskiej; wykładowca historii Kościoła w WSD Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie; zajmuje się badaniem dziejów młodzieżowej opozycji i NSZZ „Solidarność” w PRL, historią Kościoła w tym okresie, martyrologium duchowieństwa polskiego w czasie II wojny światowej, historią salezjanów w Polsce oraz naukami pomocniczymi historii.

² Więcej na ten temat zob. J. Wąsowicz, *Niezależny ruch młodzieżowy w Gdańsku w latach 1981–1989*, Gdańsk 2012.

³ Do utworzenia organizacji doszło pod koniec czerwca 1984 r. na spotkaniu przedstawicieli opozycyjnych środowisk młodzieży szkół średnich, robotniczej i studentów. Miała ona stać się podziemną kontynuacją Federacji Młodzieży Szkolnej powstałej w 1981 r., której legalizacja nie doszła do skutku w związku z wprowadzeniem stanu wojennego. Na wspomnianym spotkaniu powołano do istnienia Komitet Założycielski FMW, który podjął działania zmierzające do utworzenia struktur nowej formacji niezależnej oraz zorganizowania własnego pisma. Informację o powstaniu FMW nadała rozgłośnia radiowa „Wolna Europa”. W pierwszych oświadczeniach i deklaracjach programowych FMW zgłosiła poparcie dla TTK NSZZ „Solidarność” oraz wyraziła chęć współpracy z Zespołem Oświaty Niezależnej

kraju. Oprócz stolicy najsilniejsze struktury posiadała ona w Gdańsku i Gdyni, Krakowie, Szczecinie, Kętrzynie–Olsztynie (region Warmii i Mazur) oraz Płocku⁴. W dzieje antykomunistycznej opozycji w PRL wpisała się zwłaszcza w latach 1988–1990. Młodzi ludzie spod sztandarów FMW angażowali się wówczas w organizację majowych i sierpniowych strajków 1988 r., sprzeciwiali się okrągłostołowemu rozmowom ówczesnych liderów podziemnej „Solidarności” z komunistami, w wielu miastach w 1989 r. współorganizowali radykalne manifestacje uliczne, podczas których dochodziło do starć z milicją; wreszcie na przełomie lat 1989/1990 brali udział w akcjach okupowania budynków Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej i Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej⁵.

---

i innymi organizacjami opozycyjnymi, w szczególności zaś z grupami młodzieżowymi. Por. *Komunikat (w sprawie powstania FMW)*, *Komitet założycielski FMW*, „Nasze Wiadomości. Pismo Federacji Młodzieży Walczącej” (dalej: „Nasze Wiadomości”) 1985, nr 1, s. 1; toż: „Bunt. Niezależne Pismo Młodych redagowane przy współpracy FMW” (dalej: „Bunt”) 1984, nr 3, s. 4; *Do młodych, Komitet Założycielski FMW, Warszawa 30 VIII 1984*, „Nasze Wiadomości” 1985, nr 1, s. 1. Więcej na temat okoliczności powstania FMW w Warszawie zob. B. Noszczak, *Na początku był bunt. Federacja Młodzieży Walczącej w Warszawie (1984–1989)*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2012, nr 19, s. 377–378; T. Bochwic, *Narodziły i działalność Solidarności Oświaty i Wychowania 1980–1989*, Warszawa 2000, s. 54; M. Wierzbicki, *Ostatni bunt. Młodzieżowa opozycja polityczna u schyłku PRL 1980–1990. Fakty, komentarze, interpretacje*, Lublin – Warszawa 2013, s. 101–108.

⁴ Jesienią 1984 r. FMW powstała w Gdańsku. Wkrótce do pierwszych ośrodków w Warszawie i Gdańsku dołączyły dalsze. W dniu 2 XI 1985 r. akces do FMW zgłosił krakowski Ruch Młodzieży Niezależnej, 3 grudnia powstało środowisko Federacji w Olsztynie. Początek roku 1986 przyniósł kolejne poszerzenie szeregów FMW – 14 stycznia do Federacji przyłączył się Międzyszkolny Komitet Oporu (MKO) z Wrocławia, następnie zaś w dniu 1 lutego Ruch Młodzieży Niezależnej ze Szczecina. Już po pierwszym roku działalności Federacja kontrolowała poczynania młodzieżowej opozycji w najważniejszych ośrodkach kraju. W kolejnych latach jeszcze bardziej rozszerzała teren swojej działalności. Por. *Komunikat (w sprawie powstania olsztyńskiej FMW)*, *OFMW Olsztyn 3 XII 1985*, „Monit. Pismo Gdańskiej FMW” 1985 (dalej: „Monit”), nr 14–15, s. 1; *Komunikat (w sprawie przyłączenia się krakowskiego RMN do FMW)*, „ABC Młodych. Pismo Informacyjne Młodzieży Szkolnej Federacji Młodzieży Walczącej” (dalej: „ABC Młodych”) 1985, nr 4, s. 1; *Komunikat (w sprawie przyłączenia się szczecińskiego RMN do FMW)*, „Lustro. Federacja Młodzieży Walczącej Region Pomorze Zachodnie Szczecin” 1986, nr 2, s. 1; toż: „Nasze Wiadomości” 1986, nr 11, s. 1; *Komunikat (w sprawie przyłączenia się MKO Wrocław do FMW)*, „ABC Młodych” 1986, nr 6, s. 1. Na temat FMW z okazji 30. rocznicy jej powstania wydano dwie monografie. Zob. M. Gawlikowski, M. Lewandowski, *No Future! Historia krakowskiej FMW*, t. 1–2, Kraków 2014; Federacja Młodzieży Walczącej 1984–1990, pod red. M. Wierzbickiego, Warszawa 2015.

⁵ Por. A. Dudek, *Reglamentowana rewolucja. Rozkład dyktatury komunistycznej w Polsce 1988–1990*, Kraków 2004, s. 432–436; Okupacja i pikietą KW PZPR w Gdańsku z 29 I 1990 r. najpełniej została omówiona w opracowaniu: „Wojna o akta”. *Studia i materiały źródłowe*, pod red. S. Flisa, Gdańsk 2011.

Mapa nr 1. Rozmieszczenie najważniejszych ośrodków FMW w latach 1984–1990.

Pomimo stosunkowo luźnej formuły organizacyjnej⁶ środowisku FMW w skali kraju dość długo udawało się utrzymywać organizacyjną jedność. Co jakiś czas dochodziło do tzw. krajówek, na których spotykali się przedstawiciele najważniejszych regionów, aby ustalać wspólne oświadczenia dotyczące zwłaszcza bieżącej sytuacji politycznej oraz spraw młodzieżowych. W burzliwym politycznym okresie, który dla tzw. niekonstruktywnej opozycji nastąpił po zakończeniu strajków 1988 r., doszło jednak do chwilowego podziału Federacji na szczeblu ogólnopolskim. 21 maja 1989 r. na spotkaniu Krajowej Rady Koordynacyjnej FMW⁷, które odbyło się na Politechnice Warszawskiej, wywiązał się spór pomię-

⁶ Formuła organizacyjna tej formacji zawierała się w samej nazwie – Federacja Młodzieży Walczącej. Była więc środowiskiem skupiającym przede wszystkim młodzież – zarówno ze szkół średnich, jak i studentów oraz młodych robotników. Nowa organizacja była „federacją” – w swoich założeniach miała stać się więc koordynatorką działalności opozycji młodzieżowej w kraju; w deklaracji programowej FMW, jako jeden z głównych celów, przyjęła sobie konsolidację podzielonego i rozproszonego ruchu oporu wśród młodzieży. Formuła ta pozwalała na przynależność do FMW całych organizacji, reprezentowanie przez jej członków różnych poglądów dotyczących spraw gospodarczych, społecznych i politycznych. Stwarzała w ten sposób możliwość szukania szerokich płaszczyzn porozumienia i współdziałania z innymi formacjami opozycyjnymi. Jeden ze współzałożycieli organizacji po latach wspominał: „Funkcjonowaliśmy troszkę jak niezależne wyspy. Każda miała swój pomysł na działanie”. Por. *Chcieliśmy walki bezpośredniej. Z Jackiem „Wiejskim” Górskim rozmawia Tomasz Urzykowski*, „Gazeta Wyborcza Stołeczna”, 19 VI 2009.

⁷ KRK FMW powstała 5 XII 1988 r. w Warszawie w celu organizowania przez poszczególne

dzy przedstawicielami różnych ośrodków. Koncentrował się on głównie wokół aktualnych tematów politycznych. Wówczas przedstawiciele kilku środowisk: Mariusz Roman z Gdyni, Adam Dydziński z regionu Warmii i Mazur oraz Dariusz Stolarski z Płocka, opowiedzieli się za powołaniem Komisji Krajowej, która miałaby być organem zarządzającym FMW w skali kraju⁸. Zdaniem innych ośrodków zaprzeczało to idei swobodnego zrzeszania się w FMW, co było mocno pilnowane w KRK. W konflikcie, który powstał, chodziło także o ustosunkowanie się do zbliżających się wyborów. KK FMW opowiedziało się za ich jednoznacznym bojkotem⁹, inne środowiska pozostawiły udział w wyborach do osobistej decyzji członków Federacji. Jak zawsze w przypadku wszelkich podziałów decydowały także osobiste względy ambicjonalne.

Po kilku miesiącach doszło jednak do zjednoczenia w skali kraju podzielonej Federacji. Po wstępnych przygotowaniach, w dniu 2 lutego 1990 r. w Warszawie spotkali się przedstawiciele różnych regionów FMW. W wyniku dyskusji zarysowano płaszczyznę porozumienia zwaśnionych środowisk i powołano Krajową Komisję Porozumiewawczą FMW, która miała się zająć działalnością integracyjną i zjednoczeniową¹⁰. Proces ten zakończono 24 marca 1990 r. Ustanowiono wówczas ciało programowe Federacji w skali całego kraju, którym miała być odtąd Rada Krajowa FMW. Funkcję koordynatora RK FMW objął Marek Dyka z FMW Kraków. Poszczególni członkowie RK FMW na posiedzeniach tego

---

regiony wspólnych przedsięwzięć, stanowisk i strategii działania w konkretnych sprawach politycznych. Por. Meldunek do sprawy operacyjnego rozpracowania „Konkurent”, dotyczący nasilenia inwigilacji osób związanych z Federacją Młodzieży Walczącej, Warszawa, styczeń 1989 r., w: *Służba Bezpieczeństwa wobec przemian politycznych w latach 1988–1990. Region Łódzki*, wstęp, wybór i oprac. S. Pilarski, Warszawa – Łódź 2009, s. 135. Wcześniej tzw. „krajówki” odbywały się systematycznie w różnych częściach kraju kilka razy do roku, lecz nie były one sformalizowane. Pierwszą oficjalną nazwą tych zjazdów stała się więc Krajowa Rada Koordynacyjna.

⁸ Nieco później dołączył do nich Wiesław Gęsicki, lider Katolickiego Ruchu Młodzieży Niepodległościowej z Warszawy, z czasem przedstawiciele innych regionów. Jednym z powodów wspomnianych sporów podczas KRK był wywiad Piotra Szynkiela z FMW Warszawa w „Konfrontacjach”, w których poparł on okrągły stół. Atmosferę podgrzewał w tym przypadku również fakt, że Szynkiel pracował wówczas jako kierowca Henryka Wujca. Relacja Mariusza Romana, Gdynia 12 II 2007 (zbiory J. Wąsowicza).

⁹ W związku z wyborami KK FMW wydała krótkie oświadczenie, w który napisała m.in.: *Wierni testamentowi Polski Walczącej określamy bojkot wyborów jako polityczny nakaz i moralny obowiązek każdego Polaka*. Ewentualny udział w wybory czerwcowych, które były wynikiem rozmów okrągłego stołu, Komisja Krajowa FMW uznała za legitymację władzy komunistycznej narzuconej Polsce przez sowietów. Uczestnictwo w wyborach określiła także: *Zgodą na życie w kraju satelickim, niesuwerennym, to dobrowolne nakładanie na siebie niewolniczych pęt*, por. *Bojkot wyborów, Krajowa Komisja KMW*, „Antymantyka. Pismo FMW Gdynia (dalej; „Antymantyka”) 1989, nr 18, s. 3.

¹⁰ Por. *Komunikat...*, „Monit” 1990, nr 102, s. 6.

gremium mieli reprezentować stanowiska poszczególnych regionów. Wybrzeże w RK reprezentowali Bogdan Falkiewicz (Region Gdańsk) i Mariusz Roman (Region Pomorze Wschodnie)¹¹. W tym samym jednak roku działalność FMW w większości ośrodków powoli wygasła.

Działalność wydawnicza w FMW Trójmieście

Kojarzenie aktywności FMW z tylko radykalnymi przedsięwzięciami w ostatniej dekadzie PRL nie oddaje w pełni zakresu zaangażowania członków tej organizacji w różnego rodzaju inicjatywy opozycyjne. Zwłaszcza jeśli chodzi o samokształcenie młodzieży, wysuwane projekty zmian w systemie oświaty, proponowany program polityczny opierający się na walce o odzyskanie niepodległości. Federacja stała się szkołą myślenia społecznego i politycznego dla sporej rzeszy młodych, która znalazła się w kręgu oddziaływania tego środowiska¹².

Wszelkie propozycje programowe FMW, a także jej ideowe spory były omawiane na łamach jej podziemnych publikacji. W skali kraju było ich łącznie kilkadziesiąt, w tym tytuły prasowe o charakterze regionalnym i szkolnym, ulotki z programowymi dokumentami, afisze, plakaty, także książki i broszury. Jednym z wiodących wydawniczo środowisk była FMW w Trójmieście¹³.

Środowisko to było ciekawe z kilku względów. Przede wszystkim dlatego, że wspomniany już wewnętrzny konflikt, jaki wywiązał się w FMW wokół spraw ideowych, był na Wybrzeżu najbardziej widoczny. Obok siebie funkcjonowały tu dwa regiony FMW: Gdańsk i Pomorze Wschodnie z centralnym ośrodkiem w Gdyni. W konflikcie z roku 1989 stanęły one po przeciwnych stronach. Zarówno w jednym, jak i drugim ośrodku wydawano pisma regionalne, na

¹¹ *Komunikat Rady Krajowej FMW, Warszawa 24 III 1990 r.*, „Antymantyka” 1990, nr 33.

¹² Potwierdzają to wypowiedzi byłych działaczy FMW opublikowane na stronach internetowych Stowarzyszenia Federacji Młodzieży Walczącej. Zob. także wypowiedź Sławomira Cenckiewicza: Jerzy Zalewski (reż.), *Sławomir Cenckiewicz, „Pod Prąd”*, odc. 26, prod. DR Watkins dla Telewizji Puls 2007, <<https://www.youtube.com/watch?v=SOk0YSL7ibA>> [dostęp: 17 V 2015]. Zob. także: K. Ziętał, *Żeby nie być szarym. Program i formy działania Federacji Młodzieży Walczącej (1984–1990)*, w: *Opozycja i opór społeczny w Polsce po 1956 roku*, t. 1, pod red. T. Kozłowskiego i J. Olaszka, Warszawa 2011, s. 155–192.

¹³ Szerzej zagadnienie działalności wydawniczej FMW Gdańsk omówiono w artykule: J. Wąsowicz, *Działalność wydawnicza Federacji Młodzieży Walczącej Region Gdańsk w latach 1984–1990*, w: *Studia i materiały z dziejów opozycji i oporu społecznego*, t. 4, pod red. Ł. Kamińskiego, G. Waligóry, Wrocław 2006, s. 103–124. Podobnie działalność wydawniczą FMW Region Pomorze Wschodnie szerzej potraktowano w publikacji: J. Wąsowicz, *Niezależny ruch młodzieżowy*, s. 362–369. Wszystkie pisma FMW z obu regionów omówiłem w „Encyklopedii Solidarności”. W niniejszym opracowaniu w wielu miejscach wykorzystuję nowe informacje zdobyte podczas kwerend i relacji z uczestnikami wydarzeń w związku z pracą nad książką *Monit – Pismo Federacji Młodzieży Walczącej Region Gdańsk 1984–1990. Czasy – ludzie – wydarzenia*.

których łamach publikowano polemiczne względem siebie artykuły. W obu przypadkach pojawiała się także spora liczba pism szkolnych, które miały odmienną specyfikę. Przypatrując się wreszcie po latach losom i życiowym poczynaniom wielu byłych działaczy FMW z Trójmiasta, można zauważyć, że na tle innych regionów sporo z nich po 1989 r. zostało niezwykle aktywnych w mediach. Publikują w znanych periodykach prawicowych, konserwatywnych i katolickich zarówno w kraju, jak i za granicą. Są również zaangażowani w media telewizyjne i radiowe. Niektórzy za swoją działalność publicystyczną byli nagradzani prestiżowymi nagrodami.

Historia działalności wydawniczej gdańskiej FMW rozpoczęła się jeszcze w grudniu 1984 r., kiedy to w IX Liceum Ogólnokształcącym w Gdańsku-Wrzeszczu pojawiły się ulotki firmowane przez tę organizację¹⁴, a następnie pierwszy numer pisma „Monit” z datą 27 grudnia 1984 roku¹⁵. Wydarzenie to spotkało się z natychmiastową reakcją Służby Bezpieczeństwa. W związku z pojawieniem się „Monitu” rozpoczęto sprawę operacyjnego rozpracowania o krypt. „Federacja”, jeden zaś z egzemplarzy pisma przesłany został do Wydziału Badań Zakładu Kryminalistyki Komendy Głównej Milicji Obywatelskiej w Warszawie¹⁶.

„Monit” spełniał rolę integracyjną całego środowiska gdańskiej Federacji przez cały okres jej działalności. Od pierwszego numeru stał się oficjalnym organem gdańskiej FMW, a zarazem pierwszym pismem federacyjnym w skali kraju¹⁷. Sam tytuł był pomysłem Mariusza Wilczyńskiego, który po latach wspominał, że inspirację do niego znalazł w słowniku wyrazów obcych¹⁸. Wydaje się, że trafił z nim w dziesiątkę. „Monit”, według definicji słownikowej, to pisemne urzędowe ponaglenie, przypomnienie, że minął termin wypełnienia jakiejś powinności. Dawniej oznaczał on także wymówkę i przestrożę¹⁹. Przesłanie tytułu pisma

¹⁴ Gdańska FMW jesienią 1984 r. wydała kilka „rocznicowych” druków ulotnych na matrycach hagiograficznych otrzymanych od Jacka Kurskiego oraz ulotki o powstaniu Federacji Młodzieży Walczącej (był to tekst spisany z audycji w Radiu Wolna Europa). Relacja Mariusza Wilczyńskiego, Gdańsk, 16 III 2014 (zbiory J. Wąsowicza).

¹⁵ AIPN Gd., 0027/3839, t. 1, Sprawa operacyjnego rozpracowania krypt. „Federacja”, Meldunek operacyjny, k. 13.

¹⁶ Tamże, *Meldunek operacyjny*, k. 13–15.

¹⁷ W Warszawie, gdzie zawiązała się Federacja, od listopada 1984 r. Centralny Zespół Informacji FMW wydawał „Serwis Informacyjny”, jednak nie można tego wydawnictwa uznać za gazetkę. Z datą 23 II 1985 r. ukazał się centralny organ warszawskiej FMW – „Nasze Wiadomości”. Chociaż redakcja tego pisma powstała już w końcu sierpnia 1984 r. i we wrześniu przygotowała do druku trzy numery, to jednak z różnych przyczyn się one nie ukazały; por. Kornel, *Od redakcji*, „Nasze Wiadomości” 1985, nr 1, s. 7; Gdański „Monit” był więc zdecydowanie pierwszym pismem Federacji w skali całego kraju.

¹⁸ Relacja Mariusza Wilczyńskiego, Gdańsk 16 III 2014 (zbiory J. Wąsowicza).

¹⁹ Por. *Słownik wyrazów obcych* PWN, pod red. B. Pakosz i innych, Warszawa 1991, s. 571.

staje się jeszcze głębsze, jeśli sięgniemy do jego etymologii. „Monit” wywodzi się od łacińskiego słowa *monere*, a więc upominać, ostrzegać. Tytuł doskonały jak na pismo reprezentujące środowisko młodzieży, które przez kolejnych sześć lat upominało się o zmianę ustroju, władzy i komunistycznych rządów.

W pierwszym numerze „Monitu” poruszono m.in. sprawę nowelizacji ustawy o szkolnictwie wyższym²⁰. Początkowo „Monit” ukazywał się jako pismo IX LO w Gdańsku, szybko jednak stał się periodykiem ogarniającym swym zasięgiem inne ogólniaki²¹. W końcu został magazynem o charakterze regionalnym i w miarę regularnie trafiał do takich ośrodków, jak: Gdańsk, Gdynia, Sopot, Puck, Pruszcz Gdański, Elbląg, Malbork, Tczew i Świecie n. Wisłą²².

Pierwszy numer „Monitu” drukowano w opuszczonym po śmierci babci Wilczyńskiego domu przy ul. Własna Strzecha w Gdańsku-Wrzeszczu. Początkowo było ono wydawane prymitywną techniką drukarską na tzw. ramce z matryc białkowych, co oczywiście rzutowało na jego fatalną jakość utrudniającą czytanie. Wilczyński korzystał w pierwszym okresie z pomocy Młodzieżowej Oficyny Wydawniczej „Kres”, z Andrzejem Zarzyckim na czele, który dostarczał potrzebnych do druku materiałów. Sytuacja jakościowa pisma zmieniła się wraz z przejściem na technikę sitodruku. Swoją rolę w tym miał Dariusz Krawczyk, który do końca działalności opozycyjnej był już związany z działalnością wydawniczą FMW, stając się jednym z liderów środowiska, wieloletnim podziemnym drukarzem, autorem tekstów, jednym z organizatorów bazy poligraficznej strajkującej Stoczni Gdańskiej w maju i sierpniu 1988 r., wreszcie pierwszym oficjalnym przedstawicielem FMW Region Gdańsk²³.

Krawczyk zajmował się redakcją głównych pism federacyjnych, czyli „Monitu” i „Biuletynu Informacyjnego Szkół Zawodowych”. Spod jego skrzydeł wyszło wielu młodych podziemnych drukarzy, którzy z czasem przejmowali główną odpowiedzialność za wydawnictwa FMW. W jednej z jego relacji, sporządzonej na potrzeby historycznych opracowań, tak wspominał samą organizację druku:

²⁰ AIPN Gd 0046/369, t. 3, Materiały wywiadowcze wykorzystywane do Analiz Kontrwywiadowczych woj. gdańskiego obejmujące styczeń i luty, Informacja dotycząca sytuacji operacyjno-politycznej w obiektach i środowiskach ochraniających przez Wydział III-1 za okres od 1 do 31 I 1985 r., Gdańsk 31 I 1985 r., k. 16.

²¹ W bibliografii Chojnickiego i Jastrzębskiego odnajdujemy informację, że „Monit” jest pismem II, IV, V, VII, IX, X LO z Gdańska oraz II, III, IV LO z Gdyni. Por. W. Chojnicki, M. Jastrzębski, *Bibliografia publikacji podziemnych w Polsce*, t. 2, 1 I 1986–31 XII 1987, Warszawa 1990, poz. 288, s. 59.

²² *Niezależna Prasa Młodzieżowa 1989, Zjazd Niezależnej Prasy Młodzieżowej*, Warszawa 14 X 1989 r., s. 3.

²³ Por. A. Kazański, Krawczyk Dariusz, w: *Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989*, t. 2, pod red. G. Waligóry, Warszawa 2012, s. 210–211.

Najprostszą techniką, chyba najłatwiejszą, było drukowanie przy pomocy matrycy białkowej, czyli tzw. białka, ponieważ matryca była powleczone składnikiem zawierającym białko. To tworzyło taką delikatną powierzchnię. Jednakże stosowanie tej metody warunkowała możliwość dostępu do takich matryc, które były w tamtych czasach towarem reglamentowanym. Tu już trzeba było mieć dostęp do jakichś kontaktów z bardziej profesjonalnymi podziemnymi ugrupowaniami i z podziemną „Solidarnością”, która miała swoje kanały... Myślę, że chodziło o jakieś hurtownie poligraficzne.

Oprócz tego szukało się znajomych w jakichś zakładach poligraficznych albo w firmach dysponujących powielaczami. Bo wtedy z reguły duże zakłady co rusz musiały drukować pisma wewnątrzzakładowe i właśnie taki powielacz białkowy był do tego najlepszy.

Taką kartkę matrycową wkręcało się do maszyny do pisania, zdjawszy przedtem taśmę, żeby czcionka uderzająca w kartkę matrycową dawała ostrzejsze kontury liter. I w ten sposób tworzyło się matrycę. Można było też rysować (ale z dużą niedokładnością) różnego rodzaju plakaty... Wytrzymałość takiej matrycy z reguły sięgała 800–1000 egzemplarzy. Bo potem ona się rwała, litery się zalewały i całość stawała się nieczytelna.

Matrycę można było wkręcić do specjalistycznego powielacza i wtedy sprawa była dosyć prosta (aczkolwiek manualnie trzeba było opanować również tę pracę, bo każdy powielacz miał swoje kruczki). Jednak najprostsza metoda była taka, że brało się zwykłą ramkę, do której był docięty filc, a na niego nakładało się farbę drukarską. Następnie matrycę przypinało się pinezkami czy zszywaczami do ramki drewnianej tak, żeby ona się stykała z tym filcem. Kartka musiała się znajdować swobodnie na powierzchni filcu, a ramka znajdowała się już poza zasięgiem druku. Ponieważ filc chłoniął farbę drukarską, na to szła matryca, na matrycę się kładło kartkę i przejeżdżało po niej (równomiernie dociskając) wałkiem od wyżymaczki z pralki Frania. Przy równomiernym dociskaniu wałka farba przechodziła przez matrycę białkową – przez te otwory w kształcie liter, które zostały wcześniej zrobione czcionkami maszyny do pisania – dzięki czemu położony na matrycy papier przyjmował farbę jako gotowy druk.

Jeśli chodzi o farbę, trzeba było, niestety, mieć jakiś dostęp do zakładów poligraficznych. Zwykle załatwiali to koledzy albo znajomi znajomych. Ja akurat miałem takie szczęście, że dwóch moich kolegów chodziło do szkoły poligraficznej i stale dostarczali stamtąd farbę – oryginalną, w puszkach (zwykle już niepełnych, bo częściowo zużytych).

Natomiast do techniki sitodrukowej znaliśmy własną metodę produkcji farby. Wyglądała ona następująco: pasta do mycia rąk Komfort (odcedzona z proszku ściernego) i zwykły tusz, czyli barwnik (mógł to być nawet zwykły atrament). Chodziło wyłącznie o zabarwienie tej masy, jaką stanowiła pasta Komfort, która miała kolor szarego mydła.

Niestety farba drukarska robiona na bazie pasty Komfort szybciej się utleniała, blakła, ścierała się... Nie wspomnę o tym, że gdy dostawała trochę wilgoci, to się wszystko rozpływało. Dlatego ja osobiście dodawałem jeszcze innych specyfików, które powodowały, że to było bardziej trwałe (jakiś lakier akrylowy, a nawet żółtko czy białko z jajek kurzych)... Staralem się kombinować na zasadzie prób i błędów²⁴.

W podobnych technikach drukowali inni podziemni działacze FMW. Szczególnie na tzw. ramce, gdyż stosunkowo łatwo ją było samemu zorganizować. Tą techniką wydawano większość pism szkolnych oraz ulotek. Z czasem środowisko wyrobiło sobie swoje ścieżki do drukarni kontrolowanych przez TZR „Solidarność”, także przez pewien okres do wydawnictwa Podziemna Agencja Poligraficzna (PAP), dzięki czemu „Monit” i okazjonalnie niektóre pisma szkolne wydawane były na offsecie²⁵. Nakład „Monitu” stale wzrastał, w latach 1988–1990 osiągnął nawet stałą liczbę 5000 egzemplarzy. Rekordowo jeden z numerów wyszedł w nakładzie 15 tys. egzemplarzy.

Wydawanie „Monitu” zostało oficjalnie zawieszone wiosną 1990 r.²⁶. Pismo próbowano wskrzesić w oficjalnym obiegu, ale projekt ten się nie udał. Obecnie jest wydawane okolicznościowo, głównie z inicjatywy Roberta Kwiatka, przy różnych rocznicowych okazjach. Przez „Monit” w latach 1984–1990 przewinęło się kilkanaścioro bardzo aktywnych i operatywnych młodych ludzi. Potrafili zorganizować reakcję, która nie ograniczała się do publikowania dokumentów, informacji czy przedruków z innych tytułów prasy podziemnej. Stworzyli swój własny oryginalny styl, który był przez młodzież Trójmiasta rozpoznawalny i naśladowany w wielu pismach szkolnych FMW. W podziemiu wydano ponad sto numerów „Monitu”, co było sporym wyczynem. Udało się także uniknąć rozbicia pisma przez Służbę Bezpieczeństwa.

Ponadto ludzie związani z „Monitem” stworzyli sprawną sieć kolportażu, która była de facto najważniejszym kanałem kolportażowym wydawnictw niezależnych wśród młodych ludzi w Trójmieście. Potrafili także zorganizować bazę poligraficzną, farbę drukarską, zdobywać potrzebny do działalności wydawniczej papier, który był wówczas towarem deficytowym. Wreszcie wokół „Monitu” zostało utworzone wydawnictwo FMW, które było jednym z niewielu podziemnych

²⁴ Relacja Dariusza Krawczyka zebrana przez Zbigniewa Gacha, Gdańsk 30 VII 2008 (zbiory J. Wąsowicza).

²⁵ Druk na offsecie umożliwiał m.in. Marek Biernacki. PAP – nazwa drukarni na ogródkach działkowych w Gdyni, wymyślona przez działaczy FMW, m.in. Roberta Kwiatka, gdzie m.in. z Romanem Jankowskim drukowano wydawnictwa FMW na offsecie. Wspomnienia Roberta Kwiatka, <www.fmw.org.pl> [dostęp: 12 V 2015]. Relacja Leszka Urby, Gdańsk, 12 V 2015; relacja Krzysztofa Knapa, Gdańsk, 22 IX 2014 (zbiory J. Wąsowicza).

²⁶ B. Falkiewicz, „Jacek” (właśc. Robert Kwiatek), *Oświadczonko*, „Monit” 1990, nr 104, s. 7.

wydawnictw młodzieżowych w Polsce²⁷. Wydawało ono książki, kasety magneto-fonowe z nagraniami Jacka Kaczmarskiego i Przemysława Gintrowskiego, kalendarze ścienne i kieszonkowe, plany lekcji, plakaty, afisze, ulotki, okolicznościowe karty i koperty, cegiełki oraz walory podziemnej poczty niezależnej²⁸. Głównie jednak zajmowało się ono wydawaniem prasy o zasięgu regionalnym i szkolnym²⁹.

²⁷ O oficynach wydawniczych i wydawnictwach podziemnych w stanie wojennym zob. m.in. J. Błażejowska, „Chciałem mieć w ręku broń” – zadrukowane kartki papieru. *Pisma pozacenzuralne 1980–1989/1990*, w: NSZZ „Solidarność” 1980–1989, t. 2: *Ruch społeczny*, pod red. Ł. Kamińskiego, G. Waligóry, Warszawa 2010; tamże, C. Kuta, *Niezależny ruch wydawniczy 1980–1989*, s. 249–314; J. Błażejowska, *Papierowa rewolucja. Z dziejów drugiego obiegu wydawniczego w Polsce 1976–1989/1990*, Warszawa 2010; M. Fałkowski, *Biznes patriotyczny. Historia Wydawnictwa CDN*, Gdańsk 2011; M. Bielak, J. Pawłowicz, *Znane – nieznane Mazowsze niepokornych. Prasa niezależna na Mazowszu 1976–1989*, Warszawa 2010; *Niebezpieczna wolność „Uczeń Polski” (1979–1989). Fakty, wspomnienia, dokumenty*, pod red. B. Noszczaka, Warszawa 2013; P. Zwiernik, *Prasa podziemna opozycji politycznej w Poznaniu od wprowadzenia stanu wojennego do porozumień okrągłego stołu 1981–1989*, Warszawa – Poznań 2014; o gdańskich wydawnictwach podziemnych: W. Polak, *Wydawnictwo podziemne „Alternatywy”. Z dziejów gdańskiej poligrafii podziemnej*, Gdańsk – Toruń – Bydgoszcz 2009; A. Fic, *Drukarnia podziemna w Trójmieście w latach wojny jaruzelsko-polskiej 1981–89*, Gdynia 2005.

²⁸ Por. R. Kwiatek, J. Wąsowicz, B. Falkiewicz, *Młodzież aktywna i zorganizowana: Federacja Młodzieży Walczącej (na przykładzie Regionu Gdańsk)*, w: „Jesteście naszą wielką szansą”. *Młodzież na rozstajach komunizmu 1944–1989*, pod red. P. Ceranki i S. Stępnia, Warszawa 2009, s. 319.

²⁹ Kolejnym pismem o zasięgu regionalnym wydawanym przez FMW Gdańsk był „BISZ – Biuletyn Informacyjny Szkół Zawodowych” wydawany od 1984 r. Oficjalnie organem FMW stał się 1 VIII 1985 r. Był pierwszym pismem młodzieżowym w Polsce, które ukazało się w technice sitodrukowej. Kontynuacją „BISZ” był „Wiatr od Morza”, który stał się pismem środowiska Ruchu Społeczeństwa Zaangażowanego (w 1987 r. wystąpiło z FMW Gdańsk). Kolejnym pismem pozaszkolnym firmowanym przez Federację Młodzieży Walczącej Gdańsk był „Neptun”, jednak wydawnictwo to stało się typową efemerydą – ukazał się tylko jeden numer z datą kwietnia 1988 r. W gdańskich liceach w latach 1988–1990 ukazywały się: „Dwójka”. *Nieregularnik FMW II LO* (ukazywała się już od 1985 r., jednak pod opiekę FMW przeszło w roku 1988); „Mały Wywrotowiec” – *Dwutygodnik FMW uczniów X LO*; „Dzienniczek Ucznia Siódemki” – *Pismo Federacji Młodzieży Walczącej Uczniów VII LO*; „Tu Jedenastka” – *Pismo Federacji Młodzieży Walczącej Uczniów XI LO*; „Szpalta” – *Pismo FMW VIII Liceum Ogólnokształcącego*; „Anty” – *Pismo FMW Uczniów IV LO*. W szkołach technicznych i zawodowych w Gdańsku pod szyldem FMW wychodziły: „Conradinum” – *Pismo Federacji Młodzieży Walczącej przy Technicznych Szkołach Budownictwa Okrętowego*; „Spięcie” – *Pismo Federacji Młodzieży Walczącej przy Zespole Szkół Elektrycznych*; „Klakson” – *Pismo Federacji Młodzieży Walczącej Zespołu Szkół Samochodowych*; „Ckumiak” – *Nieregularnik FMW Centrum Kształcenia Ustawicznego Mechaników i Elektryków*; „Szlaban” – *Pismo FMW Zespół Szkół Rolniczych w Rusocinie k. Gdańska*; „Panorama Łąkowej” – *Pismo FMW Zespołu Szkół Elektromontażu i Zakładów Naprawczych Taboru Kolejowego*; „Zwarcie” *Pismo FMW Zespołu Szkół Łączności*; „Spiskowiec” – *Pismo FMW Zespołu Szkół Zawodowych Przedsiębiorstwa Komunikacji Miejskiej i Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Transportu*; „Szkolnica” *Pismo FMW Zespołu Szkół Energetycznych*; „Norma” – *Pismo Federacji Młodzieży Walczącej Liceum Ekonomicznego*; „Startówka”. *Pismo Federacji Młodzieży Walczącej Sportowej*

Wspomagało wydawniczo inne niezależne ośrodki młodzieżowe w kraju³⁰.

Podobnie aktywna wydawniczo była FMW w Gdyni. Wiosną 1989 r., po usamodzielnieniu się tego federacyjnego ośrodka i powołaniu przy nim Regionu Pomorze Wschodnie, jego sztandarowym pismem stała się „Antymantyka”. Jej inicjatorem i redaktorem naczelnym był Mariusz Roman. Wychodziła w miarę regularnie w latach 1988–1990. Tytuł nawiązywał do ukazującej się w oficjalnym obiegu w latach 1985–1986 gazetki uczniów IV LO w Gdyni, zlikwidowanej z polecenia władz szkolnych w wyniku interwencji KW PZPR³¹. Pierwszy numer „Antymantyki” sygnowanej przez FMW został wydany w czasie majowych strajków w Stoczni Gdańskiej, wydatnie wspomaganym przez środowisko FMW. Pismo, początkowo jako organ środowiskowy „Federastów” z Gdyni, związane było z gdańskim regionem FMW³². Od numeru 22. „Antymantyka” stała się już formalnie magazynem Regionu Pomorze Wschodnie i w okresie podziału organizacji na szczeblu ogólnopolskim uzyskała rangę jednego z czołowych pism środowiska Komisji Krajowej FMW³³. Do 1990 r. zdołano wydać 34 numery³⁴. Wokół pisma i osoby Mariusza Romana ukonstytuowało się prężne środowisko wydawnicze. W latach 1989–1990 Region Pomorze Wschodnie wydawał pisma

---

Szkoły Podstawowej nr 92 i Szkoły Podstawowej nr 90. Pisma szkolne wydawał też wyrosły z FMW Ruch Społeczeństwa Zaangażowanego. Były to następujące tytuły: „Milo” – Miesięcznik informacyjny Liceum Ogólnokształcącego nr 9 w Gdańsku; „Opornik” – Pismo Ruchu Społeczeństwa Zaangażowanego V LO w Gdańsku; „Jedynka” – Pismo młodzieży I Liceum Ogólnokształcącego RSZ.

³⁰ Gdańska Federacja Młodzieży Walczącej wspierała pisma ukazujące się w innych ośrodkach FMW wchodzących w skład regionu Gdańsk albo będących ośrodkami zaprzyjaźnionymi. Takimi pismami były: „Zatoka” – Pismo Federacji Młodzieży Walczącej – ośrodek Puck; „Polenta” – Pismo FMW uczniów Zespołu Szkół Handlowo-Gastronomicznych w Gdyni; „Reformator” – Pismo FMW ośrodka Świecie n. Wisłą, i „Biuletyn Informacyjny Świecia” – Pismo FMW ośrodka Świecie n. Wisłą; „Żuk-owo” – Pismo FMW Region Gdańsk Uczniów z Żukowa. Bliskie relacje łączyły FMW z Wybrzeża z regionem Warmii i Mazur (Kętrzyn), co wyrażało się m.in. w szkoleniach z zakresu druku i we wsparciu w wydawaniu pism (m.in. „Larwa”) oraz innych materiałów tego regionu. Redakcja „Monitu” wspierała wydawniczo pismo FMW Bydgoszcz „Spod Ławki”. Por. J. Wąsowicz, *Sprawa operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Waleczni”. Służba Bezpieczeństwa wobec Federacji Młodzieży Walczącej w Bydgoszczy w latach 1988–1989*, w: *Federacja Młodzieży Walczącej*, s. 382–398.

³¹ *Od redakcji*, „Antymantyka” 1988, nr 5 (1), s. 1.

³² Pierwszy numer „Antymantyki” jako pisma FMW Gdynia został wydany 26 V 1988 r. Zob. *Informacje*, „Monit” 1988, nr 53, s. 4.

³³ Por. S. Cenckiewicz, *Oczami bezpieki. Szkice i materiały z dziejów aparatu bezpieczeństwa PRL*, Kraków 2004, s. 535–536.

³⁴ W późniejszym czasie opublikowano jeszcze dwa numery okolicznościowe: nr 35 z roku 1992, prezentujący uchwały z konferencji programowo-organizacyjnej FMW odbywającej się w Krakowie, i nr 36 z roku 2008, wydany wspólnie z numerem 116 „Monitu” z okazji 20. rocznicy strajków w 1988 r.

federacyjne w kilku szkołach³⁵ na swoim terenie oraz w Gdańsku, Wejherowie, Chojnicach³⁶. Wydawniczo współpracowano blisko z Polską Partią Niepodległościową³⁷, Solidarnością Walczącą, Niepodległościową Partią „Solidarność”³⁸.

Szkoła dziennikarstwa

Prasa Federacji Młodzieży Walczącej Regionu Gdańskiego i Regionu Pomorze Wschodnie obejmowała swym zasięgiem większość szkół średnich Gdańska, trafiając także do okolicznych miejscowości. Była obecna też w kolportażu w skali ogólnopolskiej³⁹. Jej rola w kształtowaniu niezależnego myślenia i postaw opozycyjnych wobec komunistycznej władzy była nieoceniona. To właśnie dzięki rozrzuconym w szkołach średnich ulotkom i kolportowanej prasie wielu uczniów po raz pierwszy stykało się z działalnością opozycyjną. Prasa stawiała się często magnesem przyciągającym do Federacji nowe osoby. Gazetki regionalne i szkolne stanowiły również dla członków FMW pierwszą trybunę do wyrażania swoich poglądów. Dawała możliwość wypowiedzenia na forum swoich uwag dotyczących nauczycieli, funkcjonowania danej szkoły, a także spraw młodzieżowych oraz sytuacji społeczno-politycznej kraju. W prasie FMW z tamtego okresu

³⁵ W ramach środowiska federacyjnego w Gdyni ukazywało się także kilka pism szkolnych: „Rota” – Pismo FMW IV LO w Gdyni; „Wacek” – Pismo FMW VI LO w Gdyni; „Cambridge” – Pismo FMW Zespołu Szkół Handlowych w Sopocie; „Polenta” – Pismo FMW przy Zespole Szkół Hotelarsko-Gastronomicznych w Gdyni; „Buntownik” – Pismo FMW Zespołu Szkół Mechanicznych w Gdyni; „Krzyk Oksywie” – Magazyn FMW V LO w Gdyni; „Mały Mechanik” – Pismo FMW przy Zasadniczej Szkole Mechanicznej Stoczni Remontowej w Gdańsku.

³⁶ Pismami FMW Region Pomorze Wschodnie były: „Piłsudczyk”, wydawany w Gdańsku; „Wolni” – Pismo FMW Wejherowo; „Strzelec” – Pismo FMW Chojnice; „Piłsudczyk” – Pismo Federacji Młodzieży Walczącej Gdańsk Reg. Pomorze Wschodnie.

³⁷ W kwietniu 1989 r. pojawiło się w Gdańsku pismo „Szaniec. Pismo młodzieży Polskiej Partii Niepodległościowej Okręg Gdańsk”. Było ono redagowane i wydawane przez Mariusza Romana (lidera trójmiejskiej młodzieżówki PPN i FMW Region Pomorze Wschodnie); por. Relacja Mariusza Romana, Gdynia 22 V 2008 (zbiory J. Wąsowicza).

³⁸ Numer 30 „Antymantyki” wydano wspólnie z biuletynem „Solidarność i Niepodległość. Pismo Niepodległościowej Partii »Solidarność«”, jako wyraz sprzeciwu wobec przyznania Lechowi Wałęsie doktoratu honoris causa przez Senat Uniwersytetu Gdańskiego. Por. „Solidarność i Niepodległość. Pismo Niepodległościowej Partii »Solidarność«” 1990, nr 2; „Antymantyki” 1990, nr 30, s. 1–2.

³⁹ Wymiana prasy FMW między regionami odbywała się przy okazji spotkań ogólnopolskich czy tzw. krajówek. Prasą wymieniano się także przy innych okazjach, jak np. Ogólnopolska Pielgrzymka Świata Pracy na Jasną Górę. W przypadku Regionu Gdańskiego – podczas meczów wyjazdowych Lechii Gdańsk. FMW Reg. Pomorze Wschodnie w 1989–1990 r. wysyłał także „Antymantykę” w różne miejsca kraju pocztą. Relacja Mariusza Romana Gdynia 22 V 2008; Relacja Michała Siemioniuka, Gniezno 16 III 2015 (zbiory J. Wąsowicza). Zob. także wspomnienia w książce: J. Wąsowicz, *Biało-zielona „Solidarność”. O fenomenie politycznym kibiców gdańskiej Lechii 1981–1989*, Gdańsk 2006.

odnajdziemy również artykuły o tematyce religijnej, kulturalnej, historycznej, często także satyrycznej.

Rok 1990 kończy historię FMW w Regionie Gdańskim. W Regionie Pomorze Wschodnie i w skali kraju Federacja działała jeszcze kilka lat, raz po raz przypominając o swoim istnieniu wśród politycznych młodzieżówek⁴⁰. Podzieliła los wielu innych niezależnych środowisk lat osiemdziesiątych, które nie bardzo umiały znaleźć dla siebie miejsce w nowych warunkach społeczno-politycznych. Federacja była jednak środowiskiem, które umiało wychować do społecznej aktywności, bezinteresownego działania, uformować ludzi o jednoznacznie prawicowych przekonaniach i konserwatywnym widzeniu świata⁴¹. Wydaje się, że właśnie to jest najbardziej widoczne w aktywności publicystycznej wybranych działaczy FMW, którzy pierwsze kroki dziennikarskie stawiali w pismach podziemnych, a dzisiaj kontynuują swoją publicystyczną pasję. Ich zaangażowanie w działalność wydawniczą FMW w latach osiemdziesiątych jawi się więc jako tytułowa „praktyczna szkoła dziennikarstwa”.

Aktywność wydawnicza działaczy FMW została zauważona i doceniona jeszcze w podziemiu. Mariuszowi Wilczyńskiemu, Dariuszowi Krawczykowi i Jarosławowi Rybickiemu zaproponowano wejście do redakcji tzw. lewków, czyli podziemnego pisma regionalnej „Solidarności”. Ze względu na pozycję Gdańska na mapie politycznej Polski było to jednocześnie jedno z najważniejszych pism drugiego obiegu w skali kraju. W latach 1986–1988 Wilczyński był jego redaktorem naczelnym. W redakcji tego pisma znaleźli się wówczas także inni młodzi dziennikarze – Piotr Semka i Jacek Kurski, którzy wyrosli na „Biuletynie Informacyjnym Topolówki”, czyli podziemnym piśmie III LO w Gdańsku. Było to jedyne środowisko uczniowskie, które po stanie wojennym nadawało własną audycję podziemnego radia. Zarówno Semka, jak i Kurski w II połowie lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku współpracowali ze strukturami FMW w Trójmieście⁴². Wszyscy wspomniani młodzi dziennikarze i redaktorzy po 1989 r. byli zaangażowani w tworzenie mediów solidarnościowych, później prawicowych.

⁴⁰ Por. *Nieskażeni zagrożeni, Federacja Młodzieży Walczącej*, „Gazeta Polska” 1998, nr 49, s. 11; *Tornistry pełne buław, czyli przewodnik po politycznych młodzieżówkach*, „Gazeta Polska” 1998, nr 17, s. 12–13.

⁴¹ W tym kontekście warto przyrzeć się wypowiedziom i wspomnieniom działaczy FMW z Gdańska i Gdyni, które są umieszczone na stronie internetowej Stowarzyszenia Federacji Młodzieży Walczącej. Ponadto warto również wspomnieć, że z tego środowiska, w przeciwieństwie do innych regionów, wyszło wielu kapłanów: o. Błażej Drózd MC, ks. Piotr Adamski, ks. Sławomir Czalej, ks. Stanisław Fyda (archidiecezja gdańska); ks. Jarosław Wąsowicz SDB, ks. Tomasz Dawidowski FSSP (obecnie pracuje wśród Serbołużyczan w Niemczech).

⁴² Por. A. Kazański, Wilczyński Mariusz, <http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=Mariusz_Wilczy%C5%84ski> [dostęp: 29 V 2015]; A. Kazański, J. Kurski w: *Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989*, t. 2, pod red. G. Waligóry,

Wśród byłych działaczy FMW wciąż aktywnych na polu publicystycznym wymienić należy jednego z najbardziej znanych i utytułowanych historyków XX w. – dr. hab. Sławomira Cenckiewicza, poczytnego autora kilku pozycji książkowych i rozlicznych tekstów publicystycznych. W latach dziewięćdziesiątych XX w. był redaktorem naczelnym periodyku „Zawsze Wierni”, wydawanego przez Bractwo św. Piusa X; swoje teksty historyczne publikował m.in. we „Wprost”, w „Rzeczpospolitej”, „Tygodniku Solidarność”, „Naszym Dzienniku”, „Gazecie Polskiej”. Obecnie jest stałym współpracownikiem tygodnika „Do Rzeczy” i miesięcznika „Historia Do Rzeczy”, a dodatkowo swym piórem wspiera także prawicowe portale internetowe i prowadzi w sieci własną stronę⁴³.

Mariusz Roman, lider środowiska gdyńskiego FMW zaangażowany w większość projektów wydawniczych tego ośrodka, pozostał aktywnym publicystą także po 1989 roku. W latach 1989–1991 był współzałożycielem i redaktorem pisma „Solidarność i Niepodległość”. Przez dwa kolejne lata prowadził działalność na Wileńszczyźnie, gdzie był dziennikarzem pisma Związku Polaków na Litwie „Nasza Gazeta” (1992–1994); jednocześnie pracował jako korespondent tygodnika „Myśl Polska” oraz periodyku „Świat z Piotrkowskiej”, gdzie pisał o Kresach. W Gdyni w latach 1993–2002 założył pismo „Prawica Polska” i objął funkcję jego redaktora naczelnego, a w latach 1996–1997 publikował także w „Kurierze Gdynskim”⁴⁴. Roman był też jednym z pierwszych współpracowników „Naszego Dziennika” w Trójmieście. Do dzisiaj jest aktywnym publicystą i prowadzi własnego bloga⁴⁵.

Przez wiele lat swojego życia zawodowego z mediami był związany Robert Kwiatek, redaktor „Monitu”, zaangażowany w drukowanie i składanie większości pism gdańskiej FMW. W latach 1990–1995 pracował na stanowisku kierownika drukarni w Wydawnictwie Gdańskim Sp. z o.o., w latach 1995–2008 był fotoreporterem i fotoedytorem w Polska Presse Sp. z o.o., m.in. w „Dzienniku Bałtyckim”⁴⁶. Publikował także okolicznościowe wypowiedzi na temat FMW m.in. w „Maga-

---

Warszawa 2012, s. 222; Relacja Dariusza Krawczyka, Gdańsk 12 X 2014; Relacja Mariusza Wilczyńskiego, Gdańsk 16 III 2014 (zbiory J. Wąsowicza).

⁴³ <<http://www.slawomircenckiewicz.pl/o-mnie>> [dostęp: 17 V 2015].

⁴⁴ Por. A. Kazański, *Roman Mariusz*, w: *Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989*, t. 1, pod red. M. Łątkowskiej, Warszawa 2010, s. 393.

⁴⁵ Pryzmat niepodległościowy. Blog Mariusz A. Roman, <<http://mariuszromangdy.blogspot.com/>> [dostęp: 17 V 2015].

⁴⁶ Por. A. Kazański, *Kwiatek Robert*, <http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=Robert_Kwiatek> [dostęp: 17 V 2015].

zynie *Solidarność*”, „Gościu Niedzielnym”, „Dzienniku Bałtyckim”, biuletynie „SKOK-u”⁴⁷. W ostatnich latach wydawał okolicznościowe numery „Monitu”⁴⁸.

Kolejny z ofiarnych drukarzy i redaktorów podziemnej prasy FMW – Tomasz Stoppa, od 1987 r. lider środowiska Ruchu Społeczeństwa Zaangażowanego, był przez wiele lat po 1989 r. redaktorem pisma uniwersyteckiego oraz biuletynu meczowego kibiców Lechii Gdańsk⁴⁹.

W dzisiejszą rzeczywistość medialną angażują się także księża, którzy w młodości byli działaczami Federacji Młodzieży Walczącej w Trójmieście. Kapłan archidiecezji gdańskiej, ks. Sławomir Czalej, w latach 2004–2012 był redaktorem naczelnym „Gościa Gdańskiego”, diecezjalnego dodatku do „Gościa Niedzielnego”⁵⁰. Publikował w nim także artykuły o FMW⁵¹. Ksiądz Jarosław Wąsowicz zaś, od momentu wstąpienia do Zgromadzenia Salezjańskiego, był związany z wydawnictwami salezjańskimi. Tak oto kolejno był redaktorem naczelnym gazetki „Nowicjat News” (1993–1994); redaktorem naczelnym „Echa Wodnej”, Pisma Alumnów WSD Towarzystwa Salezjańskiego w Łodzi (1995–1996); członkiem redakcji pisma „Wspomożenie”, biuletynu parafii NMP Wspomożenia Wiernych w Aleksandrowie Kujawskim (1996–1998); redaktorem naczelnym „Biuletynu Salezjańskich Wspólnot Ewangelizacyjnych” (1996–2005); członkiem redakcji serii wydawniczej „Biblioteka Biuletynu SWE” i zinu ewangelizacyjnego „Hardcore Christian”; członkiem rady programowej „Magazynu Salezjańskiego Don Bosko” (2001–2012; publikuje w nim nadal). Ponadto od 2002 r. jest członkiem redakcji pisma Salezjańskiego Ruchu Młodzieżowego „Kontakt”; od 2008 r. – zastępcą redaktora naczelnego kwartalnika „Kronika Inspektorialna”; od 2014 r. – członkiem redakcji „Rodziny Salezjańskiej”, pisma przyjaciół dzieł salezjańskich inspektorii pw. św. Wojciecha w Pile. Oprócz tego ks. Wąsowicz, jako stały felietonista, współpracuje z „Gazetą Polską Codziennie”, portalami internetowymi: Fronda.pl, Niezależna.pl, Wpolityce.pl. Wraz z rodzonymi braćmi prowadzi blog *Tylko orły szybują nad granicą*⁵².

⁴⁷ Zob. m.in. R. Kwiatek, *Federacja Młodzieży Walczącej*, „Skoczek”. Kwartalnik Południowo-Zachodniej SKOK, 2009/2010 nr 6, s. 34–35; *Musieliśmy być wówczas radykalni. Lech Parnell rozmawia z Robertem Kwiatkiem*, „Polska Dziennik Bałtycki”, 8 I 2010, s. 22–23; *FMW reaktywacja*, „Gość Gdański” 2007, nr 16; wypowiedzi Roberta Kwiatka, w: J. Wierchołowski, *Zostały cztery teczki*, „Magazyn Solidarność”, 3 III 2007, s. 10.

⁴⁸ Zob. np. „Monit” 2005, nr 110; „Monit” 2007, nr 115; „Monit” 2008, nr 116, i „Antymantyka” 2008, nr 36; „Monit” 2014, nr 119.

⁴⁹ Relacja Tomasza Stoppy, Gdańsk 10 IX 2014 (zbiory J. Wąsowicza).

⁵⁰ Relacja ks. Sławomira Czaleja, Gdańsk 12 V 2015 (zbiory J. Wąsowicza).

⁵¹ Zob. m.in. S. Czalej, *Idealy wolności. Młodzież kontra komuna*, „Gość Gdański” 2007, nr 26/164, s. IV–V; tenże, *Szarzy żołnierze „S”*, „Gość Gdański” 2008, nr 41 (231), s. III; tenże, *Nadchodzi nasz czas*, „Gość Gdański” 2009, nr 30 (271), s. III.

⁵² *Tylko orły szybują nad granicą*, <www.braciawasowicz.blogspot.com> [dostęp: 17 V 2015].

Jeśli mowa o mediach katolickich, warto wspomnieć też, iż z „Antymantyką” i gdyńskim środowiskiem FMW był związany Krzysztof Bronk, znany dzisiaj dziennikarz Radia Watykańskiego i publicysta prasy katolickiej⁵³.

Jarosław Rybicki, jeden z redaktorów i drukarzy podziemnego „Monitu”, od 1986 r. związany był z Diecezjalnym Ośrodkiem Dokumentacji Video (późniejsze Video Studio Gdańsk). W 1987 r. został współpracownikiem podziemnego pisma Tymczasowego Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność” w Gdańsku. Podczas strajków w maju i sierpniu 1988 r. w Stoczni Gdańskiej realizował w grupie operatorów z VSG zdjęcia filmowe m.in. dla CBS i ABC News. Znalazł się także w ekipie filmowej strony solidarnościowej podczas obrad okrągłego stołu. Po 1989 r. przez kilka lat pracował jako fotoreporter w prasie, m.in. w „Tygodniku Gdańskim”, „Dzienniku Bałtyckim” i tygodniku „Młoda Polska”. Jednocześnie, w ramach współpracy z Agencją Filmową Profilm, zajął się reżyserią i produkcją filmów dokumentalnych dla TVP i Polsatu. Od 2003 r. związał się z TV Puls, gdzie pełnił funkcje głównego reżysera i zastępcy dyrektora programowego. Od 2011 r. pracuje w Niezależnym Wydawnictwie Polskim i jest zastępcą redaktora naczelnego portalu vod.gazetapolska.pl. Jest także laureatem wielu nagród i wyróżnień; m.in. w 2014 r. został laureatem Nagrody Głównej Wolności Słowa Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich za film „Prezydent” (wspólnie z Joanną Lichocką)⁵⁴.

Nie są to oczywiście wszyscy byli działacze FMW z Trójmiasta, którzy po 1989 r. byli w jakiś sposób związani z mediami. Na dogłębne badania tej materii jest jeszcze czas, bo wciąż są to stosunkowo młodzi i twórczy ludzie, którzy zapewne nie powiedzieli jeszcze ostatniego słowa. Już jednak na tym etapie analizy losów byłych „Federastów” z Gdańska i Gdyni widać wyraźnie, że skorzystali w swoim życiu z doświadczeń wyniesionych z działalności opozycyjnej w II połowie lat osiemdziesiątych XX wieku.

Słowa kluczowe: *Federacja Młodzieży Walczącej, Trójmiasto, Gdańsk, Gdynia, antykomunistyczna opozycja, niezależna działalność wydawnicza, media.*

⁵³ Relacja Mariusza Romana, Gdynia.

⁵⁴ <<http://www.filmpolski.pl/fp/index.php?osoba=11109004>> [dostęp: 17 V 2015].

Summary

Practical school of journalism. The environment of independent publishers in Tri-City illustrated by the underground magazines of the Fighting Youth Federation (Federacja Młodzieży Walczącej)

Fighting Youth Federation in Gdansk belonged to the most important anti-communist resistance organizations in the second half of the twentieth century. It was established in 1984 in Warsaw and until 1990 it developed its activities in over a dozen centers throughout Poland. One of the most vigorous centers of the organization operated in Tri-city. Among many dimensions of its independent activities, publishing comes to the fore. Two regional Fighting Youth Federation's press titles and several dozens of school magazines were published in Gdansk, Sopot, Gdynia and throughout the region. The activation process of the youth environment in this regard, an attempt of its assessment and evaluation of the impact which involvement in the underground publishing movement had on the journalistic activities of some Fighting Youth Federation activists after 1990, were all presented in this paper.